

סימן ח

ביאור דברי החזו"א בדין פירצה בקרן זוית בעיגול

שבתוך השטח, וכן כיו"ב סיבות פרקטיות וטכניות המאלצות לעשות פתח באלכסון.

כמובן שאם נימא דהדבר תלוי בדברים חיצוניים א"כ בטלה ההלכה, כיון שאין שום גדר בזה, ואולי י"ל דאיירי דווקא בנפרץ בקרן זוית ולא שנעשה כך מתחילה, נויש זכר לדבר בגמ' ה' א' ובתו' י' ב' סוף מבוי היינו שהיה שלם ונפרץ, ועי' במכתב החזו"א בס' שלום יהודה בענין אתי אורא דה"ג ודה"ג, אבל לא נזכר בראשונים ובפוס', וגם לשון הגמ' לא עבדי אינשי - מעיקרא, ולכן נראה דודאי הוא כלל קבוע, הנקבע ע"פ כללים בצורת השטח והמחיצות נויסוד ההלכה היא בסברת בני"א הבריאה לשימוש נכון בצורת מחיצות כאלו].

ויל"ע ע"פ מה קובעין אם חשיב אלכסון, כגון רשות משולשת ופירצה בא' הקרנות

(1), האם הוי קרן זוית ואולי אדרבה זהו הישר, וכעיי"ז יל"ע רשות בעלת ה' צלעות וחסר צלע א' (2), או בצירוף קכ"ז בחזו"א (3). וכן יל"ע רשות עגולה ופתח במקצתה הרי ודאי עושין פתח ברשות זו וא"כ זהו הישר הנכון עבורה, והאם אלכסון נדון ביחס לכל צורת השטח או ביחס למחיצות הסמוכות לו (4) כדלהלן סוף אות ד'.

השאלה היותר עיקרית בסוגיא זו, לאיזה ענין

עירובין ו' א' פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, פשוטו כמשמעו, שאין דרך בני"א לעשות פתח כניסה לרשות כאשר הפתח הוא באלכסון ביחס לצורת הרשות, אלא עושים פתח בא' מרוחות הרשות, וכאשר הפתח אוכל מב' רוחות (כלשון הראשונים) דהיינו באלכסון, אינו מוגדר כפתח אלא כפירצה שאינה פתח, [וקצת משמע הלשון ריעותא מדרבנן].

ובחזו"א סי' קי"א סק"ד כ' דפירצה בעיגול ד"ט פוסלת דהוי פירצה בקרן זוית וכ"כ במכתבים וכ' דהוא פסול מדאו', ונלאו בספרים למצוא הפתח, והיכן יעשו הפתח ברשות עגולה, והרי פשיטא דעבדי ל' אינשי פתח.

ותחילה יש לבאר שורש הדינים התלויים בזה, ואח"כ יתבאר דברי החזו"א בס"ד.

יש לרדן האם יתכן גווני וסיבות שבהם נימא דעבדי אינשי פתחא אף שהוא אלכסון וקרן זוית, כגון כאשר הרשות היא מעוקמת ביחס לרה"ר, והרה"ר היא בקו אלכסון כלפי הרשות, דלכאו' ככה"ג ע"כ יעשו פתח לפי קו הישר של רה"ר ויכנס לתוך הרשות באלכסון לפי תוך הרשות, או כאשר הבתים בתוך השטח בנויים באלכסון והוי הפתח ביושר ביחס לשימושים

וצ"ע, דכיון דתחילה צריך לדון כל מחיצה בפ"ע וליכא, דהרי אין הכרח שהרשות מתמשכת, וא"כ מנ"ל לומר באין כא', אדרבה נסתיימה המחיצה ותו לא מידי, אמנם יש סברא דכל שטח בטבעו מחפש חיבור והשלמת היקף, אמנם זה סברא לראות כגדור את השטח שהוא כבר עתה בין המחיצות, אבל השלמת הזוית היא הוספת שטח שהוא חוץ למחיצות ואינו בטבעו הפשוט בתוך המחיצות וא"כ מהיכי תיתי לומר באין כא' להרחיב השטח, תדע כגון קרן זוית במשולש (5) האם נימא עומ"ר עד קצה הזוית שחוץ למחיצות, וזהו ודאי דבר מחודש, ומיהו מרובע קיל טפי.

ועוד נראה, דאי היה נגדר במרובע, א"כ מ"ט לא עבדי אינשי הכי, ואולי כיון שאין קנה בזוית הוי פתח א' העשוי מב' צלעות ולא עבדי כזה פתח, ואם נפרש כן, א"כ לא למדנו בדין פבקי"ז רק שאין עושים פתח מב' צלעות, אבל פתח באלכסון ש"ד, וא"כ קשה באמת מ"ט בכל קרן זוית לא נימא פתח באלכסון, ועכצ"ל דפתח כזה לא עבדינן לא בריבוע ולא באלכסון, והיינו כיון דכלפי כל השטח הוא פתח בזוית ולא אמרינן פתחא כלל בקצה, וזה קצת תימה, דיש כאן סיבה א' השוללת ב' סוגי פתחים.

דהרי נראה דאילו היה קנה בזוית ודאי דנין עומ"ר עד הזוית, והיה נחשב ב' פתחים, אע"ג דהוא בקצה השטח, ואין מקור להמציא דמ"מ זה כפתח א' העשוי מב' צלעות ולא עבדי הכי, דודאי זה ב' פתחים נפרדים, וגם אין לומר דכלפי כל הרשות זה פתח בקרן זוית וכנ"ל.

בעגול (6) וגם במשולש נ' ברור [שגם אילו עבדי אינשי לא היינו מחשיבים הפתח כאילו הושלם הזוית] דזה לגמרי חוץ לשטח וכנ"ל.

ונראה פשוט דהאי פתח דאמרינן פבקי"ז לא

אמרו שאינו פתח אלא פירצה, דהרי כל פתח בעי תיקון, דהיינו כל פתח היתרו מכח איזו מחיצה המחשיב את הפירצה לחלק ממחיצה, וא"כ הכוונה לומר שאף שיש תיקון לפתח זה ע"י עומ"ר או לחי וקורה וכיו"ב אעפ"כ לא מהני כיון דלא חל עליו שם פתח אלא פירצה, וא"כ צל"ע מהו תיקונו, [אילו עבדי אינשי, או בגוונא דנימא דעבדי אינשי].

ולכאן לא איירי בגמ' שעשו לחי וקורה בפירצה, ומה שיש לו"ק בראש המבוי אי"ז טעם להתיר פירצה זו (ואכמ"ל בלשון הרשב"א בעבוה"ק), וא"כ מבואר דאילו עבדי אינשי אז היה מהני המחיצות הקיימות להתיר, דהיינו בכח של עומ"ר, והשתא דלא עבדי אינשי ואין עליו שם פתח לא מהני העומ"ר, והיינו משום דגם פירצה שבעומ"ר תיקונה ע"י שחל עליו שם פתח, וכ' הראשונים דה"ה לחי וקורה לא מהני בפירצה, [ויעויין להלן דאפי' פי תקרה לא מהני] ובעינן דווקא צוה"פ גמורה.

וצל"ע היאך היו דנים בו עומ"ר, וכגון באופן הפשוט בקרן זוית של מרובע, האם הוה אמרינן שהרשות תהא גדורה במרובע ע"י העומ"ר? וזה תימה, דכלל הוא דכל עומ"ר בעי קנה בסופו שיהיה המשך המחיצה, דאז דנין השטח והמחיצה מנקודה א' עד נקודה ב' ורובה קיים זהו עומ"ר, אבל א"א לקבוע סוף למחיצה בנקודה שאין בה מחיצה ולדון עומ"ר, דאדרבה המחיצה ממשכת עד סוף העולם והיא פרומ"ר, (וממילא מסתיימת המחיצה בסוף הקטע הממשי).

אך שמה י"ל דנימא ב' עומ"ר, מכאן ומכאן, ובאין כאחת נחשב הנקודה בזוית קצה השטח וקצה המחיצה, ובין אם עומ"ר הוא דין ברוב של מחיצה ובין אם הוא דין ברוב של השטח, ניחא לומר דיש כאן מחיצה עד הזוית,

תחילת מחיצה בכל רוח וסגיי בזה, אבל לרבנן דבעינן מה"ת ג' מחיצות דבעי היקף מעלייתא טפי והיקף ג' תוחם את כל הדר' רוחות, ולכן אין כח מחיצה בלחי רק כשהוא מקשר בין המחיצות הממשיות.

ובנו"א, דהלחי אין בו כח לחדש כיוון למחיצה ולא לחדש רוח חדשה לרשות, ולכן לרבי יהודה דב' מחיצות כבר גודרות הרי הלחי משלימם, אבל לרבנן דב' כגאם אין השטח מגודר אין כח בלחי לקבוע את גבולות השטח, ורק ב' זכנ"ז שהשטח כבר מתוחם בבירור, מהני הלחי.

ושם בגמ' אמרו דנפרץ בקרן זוית, והק' הרשב"א דמ"מ מותר הכתלים שבכל רוח יהני כמו לחיים [ויגדור במרובע] ומה לי שזה קרן זוית, ותי' דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי [ולכן אינו גודר במרובע] ומ' דאילו עבדי אינשי היה גודר בריבוע, ולכא' דלא כחזו"א סק"א.

ונ' דלק"מ דהא אמרן דלרבי יהודה ב' מחיצות גודרות במרובע וא"כ שפיר אילו עבדי אינשי היה גודר מרובע כמו גאם וב' לחיין, וע"ז אמרו דמ"מ לא הוי פיתחא משום דהוא קרן זוית, אבל לרבנן דבעי כח מחיצה גמור אין העומ"ר או הלחי יכול לגדור כשאין כותל כנגדן.

נתבאר דאילו עבדי אינשי היינו שהיה נגדר באלכסון ע"י העומ"ר, ויל"ע מה שייך כלל לומר עומ"ר באלכסון? שהרי פשיטא דמחיצת דרום אינה גודרת בעומ"ר פירצה שבמזרח, וה"ה שאינה גודרת כל קו שאינו המשך ישר עם העומד.

וי"ש שפי' דעומ"ר גודר גם באלכסון (7), והנה הא פשיטא דפירצה אלכסונית שעיקרה

עבדי אינשי, היינו הקו הישר הקצר שבין ב' חלקי המחיצה והיינו הקו האלכסוני, וע"ז אמרו דאילו עבדי אינשי היה הפתח באלכסון והשתא אינו פתח אפי' באלכסון.

אבל לרון שיהיה הפתח שלם בריבוע לא היה הו"א, וכן לקושטא בפחות מד"ט דאמרינן דמהני אף בקרן זוית ודאי אין הכוונה שיהיה הפתח גדור בריבוע ובשתי צלעות אלא בקו אלכסוני מכותל לכותל.

[ואין] להקשות דנימא לבוד לזוית מכאן ומכאן, כיון דאף אי אמרינן לבוד לאויר (עי' ביאור"ל ס"ב ס"ה ד"ה ואפילו, וחזו"א ס"י ע"ז סק"ז) היינו לנקודה שיש בה כח מחיצה, כגון לבוד לאויר שכבר יש בו דין לבוד או לבוד לאויר של צוה"פ, ולא שייך באין כא' ושיהיה כל א' לבוד לזוית, דזה כמו שיש מרחק ו' טפחים ונימא כל א' לבוד לאמצע, (ונראה דגם לא אמרינן לבוד לחלל של עומ"ר, ובפרט להצד דעומ"ר הוא דין בשטח ולא במחיצה דאז כלל אין נחשב כעין מחיצה ממשית).

וזה מה שנתבאר בחזו"א ס"י ע"ב סק"א, דודאי אין לומר שהיו דנים עומ"ר במרובע, וכל הנדון הוא לגבי האלכסון.

[וברשב"א] דף צ"ד בב' מחיצות כמין גאם כ' דהוי רה"י מדאו' לרבי יהודה, ומדרבנן הצריכו ב' לחיין, מכאן ומכאן, וצ"ע דלכא' הלחי לא עדיף מעומ"ר והוי תחילת מחיצה ומהני עד י' אמות וצריך שיהיה כותל כנגדו, וכמו שהק' בחזו"א ס"י ע"ב סק"י לד' המשנ"ב דודאי לרבנן דבעי ג' מחיצות לא מהני רק בזכנ"ז שאז יש מחיצה כנגד הלחי, ומבואר כאן דלא כחזו"א סק"י, ונ' דלרבי יהודה דמדאו' סגי בב' מחיצות הרי השטח נחשב כתחום ומגודר בזה ואין הלחי אלא חומרא דרבנן שיהיה

עומ"ר שיגדור אלא בקו ישר, דכשם שרוח דרום אינו גודר את המזרח ה"ה אף כשרוב הפירצה היא דרומית מ"מ היאך יתכן שכח הדרום יגדור קטעי פירצה שהם מזרחיים, והרי אם היתה הפירצה מדורגת לא מהני (14) כיון שהעומד הוא מזרח והפרוץ הוא צפון, והרי כל אלכסון מורכב מדירוג ע"י ב' רוחות, ולא מסתבר שיהני מפני שיש גם פירצה במזרח.

וביאר בחזו"א, דבשורש הנדון, הרי לכאור' אפשר לדון את השטח כמוקף מד' רוחות, שהרי אם ניתן פנינו כנגד הזוית הרי נמצא שהשטח מוקף ביותר מג' רוחות, ושפיר יש ברוח הד' עומ"ר כזה (15) וא"כ אילו עבדי אינשי, והיה נחשב כפתח, היה מתוקן בעומ"ר, דהיו דנין כאילו השטח מעוקם ויש לו עומ"ר ברוח של הפירצה ע"י ב' חלקי העומד מכאן ומכאן.

אך מכיון דלא עבדי אינשי כיון דבאמת ע"פ צורת השטח ומחיצותיו זו פירצה האוכלת מב' רוחות ולא עבדי פיתחא הכי, לא חייל עליו שם פתח וממילא אין סיבה והכרח לראות המקום כפתח וכמוקף והלכך לא מעקמין המחיצות ואין רואין כאן עומ"ר.

ונסתפק בחזו"א, האם פסול דקרן זוית הוא דאו' או דרבנן, וצידד שהוא מדאו', עי' להלן.

וע"פ דרך זו נתחדשו בחזו"א כמה סברות, א, שורש הענין שאפשר לדון גדירת המחיצות ככיוול באופן אחר מצורתם הטבעית, ואמנם בסק"ו שם כ' דב' מחיצות כמין גא"ם נידון כב' מחיצות וא"א לשים פניו כנגד האלכסון ולדון כג' מחיצות, והטעם משום דגא"ם צורתו ברורה ב' מתוך ד' מרובע וא"א לדון מחיצות כשיש הכרעה ברורה בצורתם, ואעפ"כ לגבי עומ"ר בקרן זוית יש עדיפות כיון שהשטח נראה

צפון ודאי לא תוגדר ע"י עומד שבמזרח (8), וצ"ל דאה"נ ובעינן שיהיה עומ"ר בקו שהוא יותר ישר עם הפירצה כגון בציר 7 יהני העומ"ר שבמזרח ולא שבצפון, ואם הפירצה שוה מהני ע"י מחיצה זו או זו, כיון שאינה נוטה יותר לרוח אחרת שפיר נחשבת כהמשך הרוח.

ולפי' זה לעולם יש לדון עומ"ר באלכסון עד זוית של 45 שהוא חצי האלכסון, וא"א לדון עומ"ר ע"י ב' הצדדים כיון דמהני רק מכח דנחשב כהמשך ישר של א' הרוחות אבל תרוויהו לא שייך כזה (9).

והא' ודאי דבכלאים אילו יהיה מחיצה ארוכה ויהיה עמוד שלא כנגדה לא נדון כגדור בעומ"ר באלכסון (10). דמה יאחדם למחיצה א', ורק ברה"צ"ל דכח ההיקף מקשר את המחיצות ויחשב כמחיצה הנמשכת.

ולפי"ז פירצה כזו (11) שפיר איכא עומ"ר, וכזו (12) ליכא עומ"ר, וכ"ש כזה (13) דלא מהני, וענין קרן זוית אינו דווקא בקרן אלא ה"ה באמצע הרוח, כמבואר בחזו"א סי' ע"ב סקי"ד בב' לחיין שיהיו מכוונים שלא יהיה קרן זוית, ובסי' ס"ה סקמ"ה ציור ס"ה ס"ו, דאין עושין פתח באלכסון אף לא באמצע הרוח.

ובדברי הרא"ש המובא בסי' שנ"ח בביאורה"ל ד"ה באורך מבואר דבציר 13 כשר, וכ"כ בחזו"א סי' ק"ז סקי"ד ציור קס"ה, ונראה דהתם הרי ליכא פירצה ממש רק נתחדש דאפשר לדון ולדמיין כאילו נפרץ, ומסתבר דלא שייך לדון כאילו נפרץ באלכסון כציר 11 אלא כציר 13, ולכן שם צריך ביאור אחר והארכנו בזה במקו"א ועי' גם במה שכ' בזה במשנ"ב דרשב.

והקושי בביאור זה, דבפשטות לא שייך

עבדי הכי, י"ל כל שניכר לעין שהוא אלכסון, ואי"צ לצמצם כ"כ, תלוי בראיית העין דלכן לא עבדי אינשי, וכן מ' בחזו"א סק"ד דכ' לגבי ב' לחיין דגודרין באלכסון לד' הגר"א ומ"מ בעינן שלא יהיה קרן זוית וע"ז כ' דכל שאין ניכר שיצא קרן זוית שפיר דמי, ולכאו' ה"ה בעומ"ר דכל זמן שאין ניכר קרן זוית הרי עבדי אינשי וממילא מהני העומ"ר באלכסון.

ובצירך 3 פשיטא לי' לחזו"א דאינו קרן זוית ודנין עומ"ר של המשך האלכסון, ואף דכלפי צורת השטח יל"ע דנראה כקרן זוית, ואם עיקר דינא דקרן זוית תחילתו בזה שהוא נראה כפירצה א"כ גם זה נראה כפירצה, מיהו כאן ע"כ יש עומ"ר של המשך האלכסון וממילא שפיר דמי כיון דלדעתו אין פוסל מה שנראה כפירצה א"כ עי"ז יש פסול בהעומ"ר ולא סגי במה שנראה פירצה.

ואמנם נתבאר לעיל מד' הרשב"א צ"ד דקרן זוית הוי פירצה בלחיין אף שיש בהם כח לגדור, וחזינן דיש פסול פירצה בעצם, וצריך לחלק בין לחיין דלא מהני בפירצה לבין עומ"ר דמהני בפירצה, וכן מ' עוד בחזו"א גם דלגבי לחי באלכסון דמהני לד' הגר"א מ"מ אי נראה כקרן זוית לא מהני, והיינו דלחי אין בכחו לתקן מה דנראה פירצה, אבל עומ"ר כל שיש כח של עומ"ר תו אין שייך שייחשב פירצה.

עויל"ע דהתו' צ"ד ב' כ' דפי תקרה בקרן זוית באלכסון לא הוי פתח, ולכאו' צ"ע לד' חזו"א, דהרי יש כאן מחיצה על האלכסון ואי"צ לעקם המחיצות, אבל לא קשיא, שהרי פ"ת אינו מחיצה עצמיית לחדש רוחות ומחיצות, ומהני רק כהשלמה לב' או ג' רוחות, והוא דומה כעין דין דלחי שהוא רק משלים הצורה הקיימת מבלעדיה ועל קו האלכסון כיון שאין מחיצה ולא זו השלמת המחיצות הקיימות אין כח

כגדור וזה מהוה סיבה לדון המחיצות בעיקום, וכעין מה שכתב בהמשך בסק"ח לדון בד' התו' והגר"א דע"י לחי אפשר לעקם תמונת השטח לדונו כג' וד' מחיצות, ע"ש סק"ח י' וע"ע בסי' ע"ד סקט"ו שדן בגא"ם אולי אפשר לדון כג' מחיצות, ואכמ"ל].

וכן כאשר הפירצה פחות מד' נחשב לדינא כמתוקן, והיינו ע"י כח של עומ"ר באלכסון, היינו דנין המחיצות כמעוקמות, כיון שמצד צורה הטבעית נראה השטח כגדור, היינו דכאשר יש סיבה לראות השטח כגדור, אם משום שיש בו לחי, אם משום שיש עליו שם פתח, אם משום שהוא פחות מד"ט שנראה כגדור, אז אנו רואים השטח כגדור ע"י דמיון המחיצות כמעוקמות.

ולדרך זו, חישוב העומ"ר הוא אפשרי ע"י ב' הצדדין יחד כיון שאנו רואים אותם כרוח א' עם הפירצה, וא"כ היה מהני העומ"ר אף בצירור 7, וצירור 9.

עוד נתבאר כאן חידוש דצירור כזה (16) נדון כגדור בעומ"ר, שזהו כמו בגוונא דקרן זוית, וכאן הוא גם להלכה דהא בכה"ג עבדי אינשי ואינו קרן זוית ושפיר נחשב כמתוקן בעומ"ר.

ונראה דאין דנין את העומד לפי משך אורכם הממשי של המחיצות, אלא לפי מה שהם גודרים ברוח זו של הפירצה כמסומן בצירור.

ולדרך זו, לשון פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי מתפרש כפשוטו דאינו נראה כפתח, וממילא אין כח של עומ"ר כיון דאין כח שיעקם המחיצות.

ומהו שיעור האלכסון דיחשב קרן זוית ולא

ובס' מחנה ישראל (ה' דז' מיטרובסקי) כ' דכמו דאמרו דאין מועיל פי תקרה בקרן זוית משום פבק"ז, ה"ה דלא מהני בפתח בעיגול משום פבק"ז לד' החזו"א, וזה נכון דלא עבדי פתח עגול וזה לכו"ע, אבל אינו ענין לד' החזו"א שהרי ודאי כותל עגול יש בו פתח ביור.

וכוונת החזו"א פשוטה, דודאי הוי פתח ולא פירצה, וכוונתו דהוי קרן זוית שאין בו עומ"ר, וביאר דבריו במכתב בס' שלום יהודה סי' כ"ה, וז"ל: פרצה בקרן זוית הוא מה"ת מפני שהקרן זוית אין בו עומ"ר, דכותל מערב נמשך עד סוף העולם, וכן כותל דרום, אלא שאנו רוצים לשים פנינו נגד הזוית ולחשוב עומ"ר מן הצדדין, ולזה אמרינן פרצה בקרן זוית לא עבדי אינשי, ר"ל כל המשך הכותל קובע את הקו שלו ביור, ואין ענין סתימת פרצה בב' כתלים שהמשכן לרוחות נפרדות ולא זו הפתח בטבעו, וענין פתח שאמרו אין לגשם כ"כ, שאין פתח בלא צוה"פ, אלא עניינו שההיקף מייחד את המוקף ומגדירו אף שמניח בו פרצות לכניסה..., וכ' עוד: חומת ירושלים לא היתה מרובעת אלא היתה עגולה או מקומות עגולות והיו בליטות וכניסות... אם נעשו ב' פרצות חשיב כפרצה בקרן זוית דכל פרצה בעיגול הוי כפרצבה בקרן זוית, שאין כאן עומ"ר, שאין מי שיחייב לראות את העומדים כמתעגלין זכנ"ז...

ומבואר כאן ענין לא עבדי אינשי שלא כפשוטו, והיינו דנוסח א' (כמוש"כ בספר) הוא דבשורש הדבר שייך עיקום המחיצות אילו עבדי אינשי, אלא דכיון דלא עבדי אינשי א"כ אינו פתח אלא פירצה ולכן אין רואין בעיקום ואין כאן עומ"ר.

והשתא בנוסח ב' מפרש איפכא דהטעם שאינו פתח הוא משום דאין עומ"ר דהיינו שאין כלל כח לראות עומ"ר בעיקום

בפי תקרה, ואע"ג דכ' התו' ח' ב' דפ"ת מהני לעקם המחיצות, היינו כאשר אין ריעותא של פירצה בקרן זוית כיון שאוכל יותר מכל הרוח כדפי' החזו"א סי' ע"ב סק"י ואז הפ"ת מעקם המחיצות, אבל כשיש פרצה בקרן זוית, אין כח בפ"ת לגדור כרוח חדשה, וכיון שזה קרן זוית גם אין בכחה לעקם המחיצות.

והשתא ניתי לרון בדברי החזו"א דפירצה בעיגול הוי קרן זוית, ותמהו ע"ז וכי היכן יהיה פתחו.

והא ודאי דאין עושין פתח בעיגול להשלים העיגול, דזה יוצא לגמרי מבין המחיצות וכנ"ל, ועוד דכשם דלא עבדי פתח מב' רוחות כ"ש דלא עבדי שהפתח עצמו יהיה בעיגול, אבל מ"מ יעשו הפתח ביור.

ובמשנ"ב עם קיצור חזו"א (ה' סלובס) עמ' רצ"ג כ' דאיירי באופן מסויים שנראה כקרן זוית, אך בחזו"א כ' בין בעיגול שלם ובין בחלקי עיגול, כל פירצה בעגול היא כקרן זוית

ויש מי שכו' דדווקא בדאיכא ב' פרצות בקרן זוית, והטעם דאם נדון המחיצות בעיקום א"כ בפירצה הב' יהיה קרן זוית, וממנ"פ א"א לראות הרשות גדורה בעומ"ר בב"א מד' רוחות כזה (17).

ונראה דאין זו קו' דודאי אין רואין כל השטח כמעולם רק דנין שהפתח מתוקן בעומ"ר כיון דאפשר לראותו כרוח א' אבל אין זה נוגע לשאר הרוחות דנידונים לפי צורתם, ואף קטע אחר בעיגול נדון בפ"ע, ואף שהחזו"א במכתב כ' דירושלים היה בה ב' פרצות בקרן זוית, זהו כדי שהשטח שבין הפרצות יהא בלא ג' מחיצות, אבל גם בפרצה אחת כבר ליכא עומ"ר.

גודר באלכסון, ואין ריעותא בכח הגדירה בזה כ' דבעינן רק שלא יהא ניכר קרן זוית, דאז יהא ריעותא מצד דנראה כפירצה].

ונתבארן בזה דברי החזו"א, דודאי פתח בעיגול אינו פירצה והוי פתח מעלייתא, אלא שאין עומ"ר המתקנו, ואם יהיה בו לחי שפיר מהני, אף דאין לחי מועיל בפירצה ולא בקרן זוית, (מפני שהוא פירצה וגם מפני שהוא לחי באלכסון), אבל בעיגול אינו פירצה ואינו אלכסון, אלא רוח כפ"ע ושפיר מהני בו לחי, וכן כל רשות בעלת ה' צלעות ויותר, שחסר צלע א' אינו פירצה ואינו קרן זוית אלא רוח כפ"ע שאין בו עומ"ר, אך מהני בו לחי והוי לחי ביושר, [ומיהו פעמים דנחשב כלחי באלכסון (18) ואכמ"ל].

וזה נראה בחזו"א סי' ע"ד סקט"ו דחצי עיגול ואף מקצת עיגול הוי ג' מחיצות ומ' אף בלא לחי ומהני בו לחי דאינו פירצה אלא רוח שלימה, ואמנם בס' אכתי לא סבר דפירצה בעיגול הוי קרן זוית, אבל כן הוא לקושטא.

ובציור 16 שפיר דנין עומ"ר דהכא אדרבה לפי צורת השטח והמחיצות הפתח הוא קו הישר של רוחות השטח, ואדרבה המחיצות האלכסוניות דנין אותן ביושר לפי רוחות השטח.

וכן בציור (19) נמי שפיר דמי ודנין את האלכסון לפי קו הישר של רוחות השטח, ושיעור מדידת העומד נדון לא לפי אורך המחיצה הממשית אלא כפי גדירתו בכל רוח, ואילו נדון לפי ארכו של העומד אינו מועיל לשום רוח, אבל דנין כפי רוחות השטח ומהני לתקן ב' הרוחות כל א' כפ"ע, וכמבואר בחזו"א סי' ס"ה סקל"ו.

ואמנם הא דמהני ציור 16 צ"ע דהרי העומד

וממילא אין יחס גדור על הפירצה ולכן לא עבדי אינשי.

ולכאן א"כ כלל אי"צ לסברת לא עבדי אינשי אלא הסברא היא שאין עומ"ר, אבל כוונת הלשון דבאמת אילו יהיו עבדי אינשי יהני העומ"ר ע"י שנעקם המחיצות, אלא דבסתם פירצה חסרון העומ"ר הוא הגורם שלא יהיה פתח ולכן לא נעקם המחיצות, ובוהו ניחא שהרשב"א צ"ד כ' דלר"י פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי גם בלא צורך בעומ"ר, דקושטא הוא גם כל דלא עבדי הוי פירצה.

ולפי"ז לא יתכן גווני דעבדי אינשי וידונו בעומ"ר, דאדרבה לעולם אין יחס עיקום במחיצות ולכן אינו נראה כגדור, (ודלא כדכ' בספר דאיכא גווני דעבדי בקרן זוית וממילא דנין בעומ"ר), ומיהו בפחות מד"ט דמהני העומ"ר אין הפי' משום דעבדי אינשי, שהרי כלל אין פתח פחות מד' אלא הוא ענין שע"כ השטח נראה כגדור והוא קרוב לדין לבוד ואז בהכרח דנין בעיקום, וזה הרי כ' בחזו"א דע"י לחי אפשר לדון המחיצות בעיקום, בגוונא שאין בו פסול קרן זוית [ואיצ"ל דהדר בי' מזה].

ולכן כ' בחזו"א דהוא פסול דאו', דבשלמא אי תליא בעבדי אינשי, זה י"ל סברא דרבנן, ואמנם גם בזה צידד דהוא פסול דאו' דלקושטא אין כאן כח של עומ"ר, אבל לפי ב' זהו יסוד הדין דלעולם עומ"ר נדון רק ביושר והוא סברא מדאו'.

ונראה דלפי' זה בעינן שיהא מכוון ביושר ממש ולא סגי שאין ניכר קרן זוית, כיון דבעינן תחילת הדין ע"י עומ"ר ואין עומ"ר גודר אלא ביושר, והוי כמו שכ' בחזו"א לגבי ב' לחיין דבעינן שיהיו מכוונים זכנ"ז בדקדוק כיון שאין גודרין באלכסון, [ורק לד' הגר"א דלחי

ובציור (20) הוי קרן זוית ואין דנין עומ"ר באלכסון כיון שאינו כפי צורת המחיצות.

סמוך לפתח אין עליו עומ"ר ורק כלפי תוך השטח הוי עומ"ר, מ"מ מהני לכולו, והטעם ע"פ המבואר בסי' ס"ה סקל"ו, ואכמ"ל.

ואפשר דמה"ט עמוד רחב ד"ט פחות משהו על ד"ט פחות משהו, יהיה הדין דאין זורעין כלאים כנגד אלכסונו, דנדון כפי צורת ריבוע ואינו נחשב מחיצת ד"ט אע"ג דבאלכסונו יש ד"ט, אבל עמוד עגול נחשב כד"ט לכל הצדדים, ועי'.

ולדרך הא' שאין מעקמין המחיצות אלא העומד יכול לגדור מעט באלכסון, א"כ בציור 16 לא מהני אלא כאשר האלכסון נוטה יותר למזרח, ומיהו מטעמא דסי' ס"ה סקל"ו מהני.

לוח הציור לסימן ח

